

В'єнцо В.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

МОТИВАЦІЯ СМІЛІВ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТАМИ «КОЗА» І «ЦАП» (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Зроблено спробу зіставного аналізу фразеологізмів французької та української мов з компонентами коза та цап з метою виявлення їх мотиваційної парадигми. Досліджено смисловий бік наявних фразеологічних одиниць з опорою на специфіку національної концептуалізації. Знайдено смислово-стилістичні відповідники та антонімічні зв'язки проаналізованих одиниць. Використано етнографічні і культурологічні джерела, а також залучено діалектну і жаргонно-сленгову лексику для тлумачення та ілюстрації етносмілів.

Ключові слова: етнолінгвістика, народна фразеологія, етнокультурна семантика, мотивація значення, концепт.

Стаття являється попиткою сопоставительного анализа фразеологизмов французского и украинского языков с компонентами коза и козел с целью выявления их мотивационной парадигмы. Исследована смысловая сторона существующих фразеологических единиц с опорой на специфику национальной концептуализации. Найдены смысловые стилистические эквиваленты и антонимические связи проанализированных единиц. Используются этнографические и культурологические источники, привлечена диалектная и жаргонно-сленговая лексика для толкования и иллюстрации этносмыслов.

Ключевые слова: этнолингвистика, народная фразеологія, етнокультурная семантика, мотивация значения, концепт.

The article is an attempt of comparative analysis of Ukrainian and French phraseological units including components nanny goat and billy goat in order to find out their motivational paradigm. Notional side of existing phraseological units in the context of national conceptualization specificity was researched. Semantic-stylistic equivalents and antonymic relations of the parsed units have been found. To illustrate ethno meanings, ethnographic and culturological resources were explored and dialect, slang and jargon vocabulary were involved.

Key words: ethno linguistics, folk phraseology, ethnocultural semantics, meaning motivation, concept.

Зародившись у середині ХХ сторіччя, антропоцентристський підхід до вивчення мови витримав чимало критики, однак посприяв зародженню різновекторних лінгвістичних концепцій [10]. Ізоморфізм, у якому вбачається біном мови і культури, знедавна знову опинився в полі зору «молодих» мовознавчих галузей (напр. етнофразеології).

Дослідження фразеологічного пласту мови з антропоцентристської позиції в лінгвістиці передбачає залучення позамовних джерел для трактування смілів фразеологічних одиниць (далі ФО). Значення під таким кутом зору розглядається не як семантична структура, а як вербалізоване «знання» та «продукт духовної культури суспільства» [3, с. 24]. Оскільки мова приховує в собі «інтуїтивне знання досвіду» (Е. Сепір), «проливає світло на праісторію» (Ф. де Соссюр), виступає як «джерело знань про історію народу і його дух» (Н. Толстой), то у пошуках тлумачення значень мовних одиниць різних рівнів необхідно вдаватися до історично-культурного надбання народу [11, с. 193], [14, с. 304], [12, с. 15]. Цей підхід є найбільш релевантним у стосунку до смислової сторони фразеології, яка найяскравіше демонструє зв'язок з «історією, культурою та побутом» [8, с. 42]. Про доцільність використання екстралінгвістичної інформації для коректного тлумачення конотацій ФО свідчать також сучасні вітчизняні студії (В. Жайворонко, О. Левченко, В. Ужченко, Д. Ужченко, О. Селіванова та ін.).

Кількість досліджень з фразеології різносистемних мов у зіставному аспекті є набагато меншою, аніж, наприклад, в межах однієї близькоспорідненої групи. Актуальність такого вектора зумовлена потребою описати специфіку їх фразеології на мотиваційному рівні з ціллю виявити мовні універсали та унікалії [6, с. 7]. Опираючись на вищезгадані позиції та бажання краще пізнати «характер нації», застосовуючи вертикальний та горизонтальний зрізи культурних конотацій у народній фразеології, ця стаття є спробою компаративного аналізу ФО французької та української мов із зооназвами *коза* і *цап* [4, с. 312]. Вибір ФО з такими складниками мотивовано спільністю утримання цих тварин українцями та французами, великою кількістю наявних народних сталих зворотів з цим компонентом та малодослідженістю фразеологізмів про свійських тварин. Загалом проаналізовано близько 40 одиниць фразеологічного рівня, їх дериватів і варіантів із залученням діалектних та аргогічних джерел.

За кожним «акустичним знаком» (групою знаків) криється концепт, який на думку Ф. де Соссюра і є справжнім смислом [14, с. 99]. Рухаючись від слова як одиниці вербального рівня до концепту як одиниці концептуального рівня і навпаки, стають очевидними змістові нашарування (де кожен шар відображає певний етап культурного життя народу), символічність та національно-мовна специфіка фразеотвірних лексем. Заради прагматичної цінності, поряд із різностороннім дослідженням концепту, слід також вияснити лексико-граматичну побудову ФО та ілюструвати їх вживання «конкретними ситуаціями та контекстом» [13, с. 138].

Зооцентризм є ознакою первісного укладу життя та свідомості. Цей принцип яскраво простежується у фразеологічній системі багатьох мов: на основі вироблених (від постійного контакту) конкретних та асоціативних смілів-символів людину часто наділяють тваринними ознаками. Ставлення до певної тварини може змінитися по мірі розвитку суспільства, що яскраво відзеркалено у наведених прикладах даного дослідження [5].

Лексема *коза* з-поміж інших, що номінують особин з підсімейства *Caprinae*, є найбільш фразеотвірним компонентом у французькій та українській народній фразеології. Огляд етнографічних довідок показує, що

розведення кіз на українських теренах не мало масового характеру, а скоріше їх розплоджували для власних нужд. До того ж, коза суттєво дешевша, аніж, наприклад, корова, що й посприяло закріпленню за нею ознаки бідності та безцінності (напр., *набереш грошей, як дід на козу; швець не купець, а коза не товар*), і менш вибаглива до якості пасовиськ [Жайв, с. 296]. Подібно у Франції, кіз утримували там, де вирощування великої рогатої худоби було нерентабельним. Однак традиції сироваріння зумовили появу чималих ферм, переважно у гористій місцевості на півдні країни (пор. назви порід – *піренейський козел, альпійська коза*).

Асоціювання кози з поклонінням має давні традиції, наприклад, опис міфології Діодора Сицилійського; біблійна оповідь з П'ятикнижжя Мойсея про Ковчег Завіту; одяг з козячої шкіри у римлян та сирійців під час молитов. Зоонім *коза*, хоча й має певний культурно-релігійний смисл для українців та французів з огляду на обрядодії із залученням цього персонажа у якості символу плодючості, проте не входить у цьому значенні у жодну з ФО в обох мовах. Символічність цієї тварини в українській фразеології різновекторна і часто суперечлива: *встигнути з козами на торг* «безпотребність поспіху», *сунутися зі своїми козами на торг* «встрявати в щось, виявляти небажану цікавість, ініціативу», *і вовки ситі і кози* (лем. *уці* «вівці») *цілі, і кози ситі і сіно ціле* «ніхто не зазнав шкоди, збитків, неприємностей», *не на тій козі під їхати* «не знаходити належного, потрібного підходу», *показати, де козам роги правлять/утинають* «провчити кого-небудь, завдаючи неприємностей», *там (туди, звідти), де козам роги правлять* «де важкі умови життя; там, де, як правило, потрапляють не з власного бажання; дуже далеко», *усі кози в золоті* «все здається, сприймається краще, аніж є насправді», *як сидорову козу* «сильно, жорстоко, безжалісно» (з дієсл. *бити, лупцювати*) [СФУМ, с. 133, 119, 303, 508, 532, 701, 555, 303], [ГД, с. 37]. Усі наведені вислови відносять до народної ідіоматики, мотивація смислового ядра яких криється у знанні давніх традицій та щоденного побуту українського народу.

Наприклад, значення виразів *показати, де козам роги правлять* (дія) (син. *показати, де раки зимують*) та *там/туди, де козам роги правлять* (місце) (син. *де Сидір козам роги править, у чорта на болоті, у дідька в зубах, де Макар телят пасе, де і перець не росте*) пов'язані найперше з дієсловом *правити*, деривативом від *правий, вірний* (пор. нар. укр. *вправити кістку, напратити колесо* «відцентрувати», *вправити мізки*), а також із стереотипним уявленням про поведінку самої тварини (неслухняність, впертість – лем. *лайл. хпёрта коза*) [СФС, с. 32], [ФСЛГ, с. 120], [СФАУМ, с. 232]. Асоціація за подібністю сприймання дії (зробити правильним, виправити) піддане метафоризації, отримало, крім наведених, значення «відбувати виправні роботи», «перебувати у в'язниці» (пор. топонім «(на) Сибір»). Варто зазначити, що *там/туди* у вищенаведеній ФО вказує на відстань та незвіданість (лем. *гды кози куют* – незвіданість мотивована абсурдністю факту) [ФСЛГ, с. 121].

Синтагма *сидорова коза* має дві етимологічні експлікації: 1. Фігуральне значення компонентів: у народі антропонім *Сидір* часто пов'язувався з уявленням про злого чи сварливого чоловіка (пор. рос. *Сидорова правда* «хабарництво, неправдивий суд»); коза, як вважалося, має норовливий характер і заслуговує частого биття [РФИЭС, с. 311-312, 568]. 2. Білінгва. Спотворення арабського словосполучення *садар каза*, що означало вирок шаріатського судді казі (казія), під яким часто розумілося побиття батогами. Арабська лексема *каза* номінує як саме судочинство, так і розгляд окремих справ [2, 180]. Варто зауважити, що у лемківському говорі як *сидорьва коза* живається у називному відмінку без дієслова (рідко з дієсл. *піти*), а отже позначає не дію, а спосіб або стан – «той, що марно пропав», «безрезультатно» [ФСЛГ, с. 121].

Мотиваційну парадигму «*коза – торг*» у ФО *поспівати з козами на торг* допомагає частково експлікувати «Сорочинський ярмарок» М. Гоголя (ант. *пізно з козами на торг*; нар. *пізно вже, Грицю/Іване до школи* (демінутиви *Івасю, Іванку* – нар. заміна «і» на «й»)) [РУССВ, с. 122]. Торги починалися вдосвіта – цей факт пояснює наявність дієслова *поспівати* (суч. *встигати* – перев. докон. виду), яке також використав автор: «(...) *поспешавиши со всех окрестных и дальних хуторов на ярмарку. С утра еще тянулись нескончаемою вереницею чумаки с солью и рыбою*». Опис С. Васильченка в оповіданні «Гості» доповнює доцільність вживання дієслова *поспіти*: «*На заході понад лісом шумує ярмарок, осінній, роковий (...)*».

Українська газета «День» ілюструє реально-побутове походження виразу, описуючи ведення кози на базар (зміст статті ключовими цитатами): «*кілометров двенадцять будет*», «*накормила их*», «*напошла из водопроводной колонки*», «*по двадцать пять гривен за каждую*», «*до полудня*», «*А в обед какой базар?*», «*Солнце жгло немилосердно, едва дошли до села*» [1]. Використання вищеписаної ФО у пресі свідчить про поширення її утилітарності у політичній сфері, свідченням чого є заголовки статей (напр., «*Вугільники не встигли «з козами на торг?»*») [9], [7].

Факт ярмаркової тісняви і, у зв'язку з цим, незручності у пересуванні трансформується у мотивацію смислу недоречності, а також завданого іншим дискомфорту у подібній ФО – *сунутися зі своїми козами та торг*. Опис очевидця добре зображає контекст зародження цього виразу: «*(...) медленно двигались, кажется, сучая своим заключением и темнотою (...)*» (М. Гоголь). Сучасна конотація недоречності стосується скоріше соціально-міжособистісної поведінки людини, як от вияв зайвої допитливості, втручання у чийсь справи чи встрявання у чужу розмову. У російській мові ця ФО зазнала метонімічного перенесення, третинної номінації – словник приповідок В. Даля трактує Пора козу на торг вести, зазначає пора дівчк замуж [Даль, 310].

Невід'ємним елементом культу родючості у народній обрядовості виступає український дієслівний зворот *водити козу* (пор. *водити козла* – народна обрядова гра на Масницю) [Жайв, с. 297-298]. Йдеться про виставу-обрядодію, яку здійснювали під час свят Маланки (Щедрий вечір) та Василя (Старий Новий рік). Ідентична традиція існувала у французькому народі у свято La Saint-Sylvestre (31 грудня). Молодого хлопця перевдягали у козу і з юрбою молодих парубків ходили по хатах, співаючи пісень. Слід зазначити, що зміст пісень тотожний:

Де коза ходить, там жито родить,
 Де не буває, там виглядає.
 Де коза туп-туп, там жита сім куп,
 Де коза рогом, там жито стогом.
 Де коза хвостом, там жито куском!»;

Où passe la chèvre le blé va pousser,
 Une gerbe est prête pour chaque mouvement de sa queue.

Символ фертильності був залучений у давній європейській традиції – дарувати молоду козу молодій парі у день їхнього весілля. Ввійшовши у фразеологічний склад української мови, вислів *водити козу* зазнав деградації внутрішнього символічного смислового ядра і у наш час означає «гуртом розпивати алкогольні напої тривалий час протягом дня чи кілька днів підряд» (перев. у різних місцях) [Жайв, с. 297]. Тут спостерігаємо збереження конотації колективності та натовпу.

Фізичне відчуття голоду тварини трансформується у смисл покори (прохання про пробачення перед ображеним) у ФО *прийшла* (*ще прийде* – прогнозування, ймовірність) *коза до воза* [СФСУМ, с. 258]. Той самий мотиватор, додатково конотований відчуттям потягу, спостерігаємо у лемківській ФО *як коза до кони шина*, котра іронічно іменує закохану жінку або дівчину [ФСЛГ, с. 121].

Французький дієслівний фразеологічний вираз *ménager la chèvre et le chou* зародився у XIII ст. [EPdF, с. 266]. Дієслово мало відмінне від сучасного значення – «доглядати», «опікуватися». Значення цього виразу походить не з тваринництва, оскільки сусідство іменників у цьому фразеологізмі видається нелогічним. Тим паче, кіз розводили переважно у засушливих регіонах, де майже не розводили водолубну капусту. Вираз завдячує своїм походженням рольовій грі (сучасна логічна загадка), у якій селянин повинен переправити через ріку вовка (лева), козу та капусту, поміщуючи у човен лише один елемент одночасно. На початку XX століття ФО була відома зі значенням «мати протилежні інтереси» (у справі), свідченням чого є тогочасна прагматика виразу: «*Il y a des gens qui ne ménagent le chou que dans l'espoir de le mettre au pot, et la chèvre, pour la mettre à la broche*». Сучасне ж поширене значення – «знайти правильне рішення» (аби кожен з протагоністів був задоволений встановленим порядком), що й експлікує його найактивніше використання у політичній діяльності (пор. суч. укр. *і вовки сумі, і кози цілі* або *і кози сумі, і сіно ціле* «прийняти взаємовигідне рішення»; рум. *a împăca și capra și varza* «помирити козу і капусту») [СФЕТЗ, с. 142]. Зазначимо, що контекстуальна опозиція «*коза – капуста*» існувала у французькій фразеології ще з XIII ст. (*savoir passer la chèvre et le chou*) і вказувала на складність ситуації, в яку втягнення третьої особи було конче потрібним.

Devenir chèvre – букв. «стати козою» (XVII ст.) походить від односислового виразу *prendre la chèvre* – букв. «взяти/прийняти козу» [DSNC, с. 507]. Нюансованість значення вбачається у самих дієсловах: *prendre* конотує приналежність, *devenir* включає відношення ідентичності. Вибір тварини також не є випадковим, оскільки *козу*, як було згадано вище, наділяли такими якостями як різкість, несподіваність, буйність та злість (фр. іменник *caprice* походить від лат. *capra* «коза») [LPR, с. 225]. У наші дні ця ФО вживається у пасивній конструкції *faire devenir chèvre* (син. *faire gober sa chèvre* (гобер «ковтати»), *faire bisquer, faire monter à l'échelle, faire tourner en bourrique*) [EPdF, с. 265], [DSNC, с. 130, 145, 156, 160], [DEMUE, с. 76, 156, 160, 212]. Поряд із цим виразом у значеннях «дратуватися», «злитися» існує декілька абсолютних синонімів: *gober la/sa chèvre, avoir la chèvre, tourner en chèvre* (похідне за поведінковою ознакою від *tourner en bourrique*), *être en chèvre*, а також фразема *un peu chèvre* «трохи схвилюваний» [DEMUE, с. 111], [УФФУС, с. 120], [НБФРФС, с. 302].

Фразеологізм *chèvre coiffée* залучає фрейм-зразок дуже невродливої людини [НБФРФС, с. 302]. Вираз набув поширення у XVII ст., але спочатку існував у формі *caille coiffée* «закохана жінка» (букв. «причесана перепілка»), протиставляючи його *chien coiffée*, вказуючи на невродливу жінку (на протигагу гендерному конструкту щодо невродливого чоловіка) [DEMUE, с. 91]. *Коза* у даному випадку є символом депреціації у контексті критикованого любовного зв'язку з огляду на повну версію вживання ФО: *il tomberait amoureux d'/aimerait une chèvre coiffée*, номінуючи «якусь-там» жінку (син. *diable coiffé*). Дієслово *coiffer*, отже, висловлює думку «марафету» (зневажл. укр. *фіфа*; пор. субстантив. прикметник (роз)мальована) [ССУС, с. 308].

Дієслівний зворот *montrer patte blanche*, популяризований байкою Лафонтена «Le loup, la chèvre et le chevreau», сюжет якої нагадує українську казку «Вовк і семеро козенят», закріпився у французькій мові як фразеологічний зворот [EPdF, с. 816]. У розв'язці байки вовк, видаючи себе за матір-козу, повинен був показати «козячу ногу» (нога мами-кози, за її наказом, була єдиною умовою для відчинення дверей). Символ *білої ноги* містить у собі ідею підтвердження своєї справжності та доброї волі. В українській фраземі графічно схоже номінативне сполучення *козяча (козина) ніжка* виникло внаслідок перенесення за зовнішньою подібністю і номінує велику цигарку-самокрутку, загнуту грубим кінцем догори (пор. укр. нар. зневажл. про жінку – *козячі ноги*; з ком. акту (йде) *як коза* – про невміння ходити на підборах) [СФУМ, с. 436].

Розмовне слово *bique* «рогата тварина» є складовим у декількох ФО. П.Гіро пропонує об'єднати *bique* та *biche* як варіанти одного із спільних латинських етимонів *bis-/big-*, що конотує значення коника (народ. коник-стрибунець; пор. фр. *chèvre grimpeuse* (qui saute en biais), *prendre des chemins de chèvre* «дертися по прямовисних дорогах») [RHLF], [ФРФС, с. 215], [DEMUE, с. 156]. Використання цієї лексеми спостерігаємо в ідіомі *de la crotte de bique* букв. «козячий кізак». З XVI по XIX ст. іменник *crotte* вказував на болото, на відміну від сучасного – екскременти. Козячий гній представляв меншу користь у порівнянні з іншими свійськими тваринами (паливо та добриво), тому й прирівнювався до пилу на битому шляху. Значення «щось дуже незначуще» містить розуміння безцінності, непотрібності (повний вираз *ne pas se prendre pour de la crotte de bique* «претензійна, пихата людина»). У якості образи у народі вживається словосполучення *une vieille bique/rosse*: 1. «незлагідна, незгідлива жінка» (пор. укр. жарг. *коза* «занудлива, причіплива дівчина»; *стерва, курва*; 2. «жінка похилого віку» – укр. *стара шкана*) [ССУС, с. 164, 175], [УЖ, с. 182]. Ряд інших французьких імен-

никових виразів залучають основні смислотворчі елементи концепту *коза* (аналогія): *barbe de chèvre*, *barbe de bouc* – за зовнішнім виглядом (пор. укр. *цапова борідка*), *tête de bique* (син. *tête de mule*) «впертий» – за характером тварини (пор. нар. укр. як *баран*).

Зооназва укр. *цап* – фр. *un bouc* фігурує у спільному за формою та внутрішнім змістом виразі укр. *офірний цап* (від арх. *офіра* «жертва»)/*цап відбувайло/козел відпущення* – фр. *un bouc émissaire* [EPdF, с. 137]. Цей вислів має спільне для усіх мов релігійне походження. У книзі Левитів, 16 розділі описана ця іудаїстська ритуальна практика: тварину (з лат. *caper emissarius* – букв. «покишений або відісланий цап»), після символічного покладання на нього гріхів єврейського народу, відпускали в пустелю у День Спокути (Очищення). У сучасній мові, репрезентуючи поведінкову практику, це іменникове сполучення позначає людину, на яку переклали чужі провини або змушують нести відповідальність за чийсь негативні вчинки. Поява в українській мові декількох варіантів пояснюється бажанням мовознавців уникнути калькування з російської *козел отпущения* (пор. словац. *obetný baránok* – букв. «жертвний баран»).

Цапові в українській народній культурі приписують атрибут невігластва. Таке значення простежується у порівняльному звороті як *цап (вовк) на/у зорях*, який часто використовують в іронічному контексті у значеннях «розбиратися, розумітися, знатися» з ціллю категоричного заперечення змісту зазначених слів [СФУМ, с. 754]. Символ безкорисності відображено у ФО як з *цапа (козла) молока (вовни)* [СФУМ, с. 754]. Спостереження за поведінкою (перенесення за подібністю дій) вербалізоване у іншому українському фразеологізмі – *скакати/ставати цапа* «рішуче протидіяти, протистояти, заперечувати» (ант. укр. *скакати на задніх лапках*) [СФУМ, с. 654, 688].

Цап, у порівнянні з козою, був наділений ще меншою цінністю. Це очевидно з того, що їх налічували декілька особин на досить великій території (навіть при великій кількості кіз), винятково для розмноження (пор. нар. фр. *faire (le) bouc* «зрадзувати, бути невірним» (про чоловіка); укр. жарг. *козел* «зрадник, донощик»; укр. нар. *цап* «бабій, баболоб»), оскільки м'ясо майже не використовували у національній кухні через його твердість та різкий запах (пор. з ком. акту: укр. *смердіти як цап* – фр. *puer comme un bouc*) [DFAP, с. 30], [DAF], [УЖ, с. 179]. Ідея безцінності простежується у фраземі *ні за цапову душу* «марно, даром, ні за що» (зі дієсл. *загинути, пропасти*), котра виступає синонімом етнолексеми *гріш* (пор. *гріш ціна, не вартий ламаного гроша*) [СФУМ, с. 231, 758].

Кількість ФО у народному мовленні напряму залежить від частотності контакту з даною реалією. Мовець (народ) творить фразеологію для особистих потреб з оперттям на власне національне світобачення. Хоча зародження ФО є переважно спонтанним та ситуативним і зазвичай не підкоряється власне мовним законам, але «влучне словце» окремого представника етносу швидко поширюється і розуміється спільнотою завдяки єдності мовно-культурного простору, соціальних практик, сумарного історичного досвіду. Зміст, що вкладається у сполучення слів, не завжди транспарентний для іншомовця, бо лексеми, сполучуючись у рамках фразеотворення і зазнаючи подальших номінацій, набувають додаткових смислів.

Окрема ФО, яка апріорі є синергією мовного знака і культурної інформації, потребує різностороннього діахронно-синхронного аналізу смислословних елементів культурної матриці (*Рис. 1*). Для отримання стереозображення усіх наявних значень певної реалії важливо дослідити народознавчі відомості з різних галузей людського знання (*точки дотику стрілок на матриці*). **Рух від ФО до значення**, себто з'ясування її мотивації, зображено на малюнку нижче. Кількість мотиваторів (*стрілки*) є обмеженою, однак їх ретельне вивчення дає змогу виявити як «історію» значення (проміжні смисли), так і встановити сучасну прагматику. Динаміку значення експлікує видозміна самої матриці, бо загальновідомо, що система та ієрархія цінностей не є статичними.

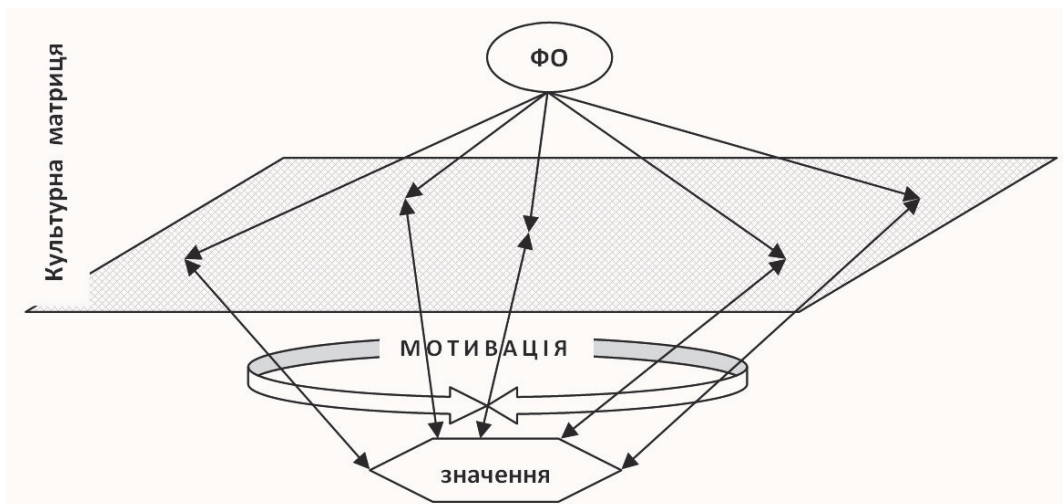

Рис. 1. Мотивація значення ФО

З дослідженого корпусу ФО з компонентами-зоонімами *коза* та *цап*, видно, що в обох мовах вони наділені здебільшого негативною конотацією. Закріплена символічність базується на поведінкових стереотипах та характері. Аналіз підтверджує, що наявність розходжень у смислах криється у дивергентності мотивації, а отже й національній концептуалізації буття.

Абсолютну формо-змістову відповідність (спільність мотивації) вбачаємо в єдиній ФО, котра має спільне біблійне походження (*офірний цап – bouc émissaire*). Часткову графічну модифікацію, з тотожністю смислового навантаження, спостерігаємо ще в одній ФО: у французькій мові опущення елемента *вовк (лев)* у *ménager la chèvre et le chou*; варіативність елементів *вовк – коза/вівця – сіно* зі збереженням двох протагоністів – *і вовки ситі і кози/вівці цілі, і кози ситі і сіно ціле*. У виразах *коза не товар, за цапову душу – de la crotte de bique* вербалізовано символ меншовартості та незначущості. У негативному сенсі у французькій мові іменують *козою* жінку з нестримним характером (*vieille bique*), в українській – це конотація лексичного рівня. Вирази *як коза до кóпы шіна* і *chèvre coiffée* відповідно вказують на несхвалення та зневагу до закоханої жінки та підкреслюють її невродливість, у яких простежується нетотожність мотиваційних факторів (голод, потяг/зовнішній вигляд).

Нетотожність смислотворчих елементів концепту *коза*, а отже й головного мотиватора значень, видно у ФО *набереш грошей, як дід на козу* (бідність, старцювання) та *devenir chèvre, avoir la chèvre, être en chèvre, un peu chèvre* (злість, буйність). Побиття кози як виправна міра є головним смисломотивуючим фактором ряду фразеологічних значень в українських ФО: *показати, де козам роги утинають; там, де козам роги правлять*. Почуття дискомфорту та недоречності взято за основу у ФО *встигнути з козами на торг, сунулися зі своїми козами на торг*. У вислові *водити козу* значення мотивоване не культурнозначимим елементом українського фольклоризму, а кількісною характеристикою. Нетотожність мотиватора спостерігаємо і у ФО з компонентом *цап скакати цапа – faire bouc*.

Отже, переважна нееквівалентність досліджених зооназв у складі фразеології підтверджують їх приналежність до різних мовних систем, а також виявляють неоднорідність культурних матриць. В основі фразеологічної номінації лежить об'єктивно-суб'єктивна дійсність, яка через значимоактивні символи входить у фразеотворення, і є головним допоміжним елементом у тлумаченні значень. Результати цього зіставного дослідження заповнюють фактичну прогалину у двомовних фразеологічних розвідках і можуть бути використані для поглибленого вивчення фразеології французької та української мов. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розширенні тематичного кола фразеологізмів, подальшому порівняльному аналізі смислотворчих та мотиваційних факторів.

Література:

1. Бруслиновский Е. С козами на торг. [Електронний ресурс] // Общество: [www.day.kiev.ua] / Е. Бруслиновский; Украинская интернет газета «День». – 1999 (10.06). – №103. Режим доступа : <http://www.day.kiev.ua/ru/article/obshchestvo/s-kozami-na-torg> (12.08.2013). – Загл. с экрана.
2. Вашкевич Н. Н. За семью печатями. Тайны происхождения языка. Библиейские символы. Русская фразеология. 2-е изд. доп. / Н. Н. Вашкевич. – М. : Белые альвы, 2004. – 224 с.
3. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. Мышление и речь. / Л. С. Выготский. – М. : АПН РСФСР, 1956. – 519 с.
4. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию: Пер. с нем. / Общ. ред. Г. В. Рамишвили. – 2-е изд. – М. : ОАО ИГ «Прогресс», 2000. – 400 с.
5. Левченко О. П. Принцип зооцентризма у фразеотворенні / О. П. Левченко // Проблеми зіставної семантики: Зб. наук. статей. – К. : КДЛУ, 2001. – Вип. 5. – С. 206-209.
6. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. / О. П. Левченко. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 363 с.
7. Матвієнко К. З козами на торг [Електронний ресурс] // Блоги. Блог Костянтина Матвієнка: [www.pravda.com.ua/] / К. Матвієнко; Інтернет видання «Українська правда». – Режим доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/matvienko/4eef7e9d433ae/> (12.08.2013). – Назва з екрану.
8. Назарян А. Г. Фразеология современного французского языка. / А. Г. Назарян. – М. : «Высшая школа», 1976. – 318 с.
9. Наріжний О. Вугільники не встигли «з козами на торг»? (24.10.10) [Електронний ресурс] // Хроніки Александрии: [www.alnet.com.ua] / О. Наріжний; Сайт «Алнет: Александрия в Інтернеті». – Режим доступу : <http://alnet.com.ua/2010/10/24/5707/> (12.08.2013). – Назва з екрану.
10. Пилипак В. П. Антропоцентричні та егоцентричні концепції в лінгвістиці / В. П. Пилипак // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – Вип. 18. – С. 13-17.
11. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии: Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. А. Е. Кибрика. – М. : «Прогресс», «Универс», 1993. – 656 с.
12. Толстой Н. И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. Изд. 2-е испр. / Н. И. Толстой. – М. : Издательство «Индрик», 1995. – 512 с.
13. Bally Ch. Traité de stylistique française. 2 éd. / Ch. Bally. – P.: Librairie C.Klincksieck, 1909. – 264 p.
14. Saussure F. de. Cours de la linguistique générale. / F. de Saussure. – P. : Éditions Payot & Rivages, (1913) 1995. – 520 p.

Список скорочень:

- Даль – Даль В. И. Пословицы русского народа. – В 2 т. – 2-е изд. – М.; СПб. : Издательство книгопродавца-типографа М. О. Вольфа, 1879. – Т. 2. – 638 с.
- Жайв – Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. / В. В. Жайворонок. – К. : Вид-во «Довіра», 2006. – 703 с.
- ІгД – Ігор Дуда. Спомнеш моє слово. Лемківські приповідки. – Тернопіль : Видавництво «Астон», 2008. – 88 с.
- НБФРФС – Гак В. Г., Мурадова Л. А. и др. Новый большой французско-русский фразеологический словарь / Под ред. В. Г. Гака. – М. : Рус. яз. – Медиа, 2005. – 1625 с.

- РУССВ – Вирган І.О., Пилинська М.М. Російсько-український словник сталих виразів. – Харків: Прапор, 2000. – 864 с.
- РФИЭС – Бирих А. К., Мокиенко В. М., Степанова Л. И. Русская фразеология: историко-этимологический словарь / Под ред. В. М. Мокиенко. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 926 с.
- ССУС – Словник сучасного українського сленгу / Упоряд. Т. М. Кондратюк. – Харків : Фоліо, 2006. – 350 с.
- СФАУМ – Словник фразеологічних антонімів української мови / Калашник В. С., Колоїз Ж. В. – 4-е вид. – К. : Довіра, 2008. 349 с.
- СФЕТЗ – Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування: практ. посіб. / В. А. Забіяка, І. М. Забіяка. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 304 с.
- СФС – Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів / За ред. В. О. Винника. – К. : Рад. шк., 1988. – 200 с.
- СФСУМ – Ярещенко А. П., Бездітко В. І., Козир О. В., Немировська Н. Г. Сучасний фразеологічний словник української мови / За аг. ред. А. П. Ярещенка. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2011. – 640 с.
- СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наукова думка, 2008. – 1197 с.
- УЖ – Ставицька Л. Український жаргон. Словник / Л. Ставицька. – Київ : Критика, 2005. – 496 с.
- УФФУС – Українсько-французький і французько-український словник (близько 12000 фразеологічних одиниць) / Уклад.: М. А. Венгренивська, Г. Ф. Венгренівська, Т. Б. Оратовський. – К. : Генеза, 2000. – 176 с.
- ФРФС – Гак В. Г., Кунина І. А. и др. Французско-русский фразеологический словарь. Около 35000 выражений. / Под ред. Я. И. Рецкера. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1963. – 1112 с.
- ФСЛГ – Ступінська Г. Ф., Битківська Я. В. Фразеологічний словник лемківських говірок / За ред. Г.Ф. Ступінської, В. Я. Ступінського. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 464 с.
- DAPF – Dictionnaire argotique populaire familier [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словникової статті: <http://www.languefrancaise.net/bob/detail.php?id=1156> (12.08.2013)
- DEMUE – Timmermans A. Dictionnaire étymologique de mille et une... expressions / A. Timmermans. – P. : Henri Didier, Librairie-Editeur, 1903. – 420 p.
- DFAP – Caradec F. Dictionnaire du français argotique et populaire / F. Caradec, – P. : Larousse, 1977. – 256 p.
- DSNC – Dictionnaire des synonymes, nuances et contraires / Sous dir. de Dominique Le Fur. – P.: Le Robert, 2005, 1245 p.
- EPdF – Planelles G. Les 1001 expressions préférées des français / G. Planelles. – P. : Éditions de l'Opportun, 2011. – 1181 p.
- LPR – Le Petit Robert Dictionnaire alphabétique & analogique de la langue française / Réd. gén. Alain Rey. – P. : Société du nouveau lettré, 1969. – 1970 p.
- RHLF – Le Robert historique de la langue française [Електронний ресурс] / Sous dir. d'Alain Rey. – 2006. – Режим доступу до словник. статті: <http://historique.fracademic.com/2209/bique> (12.08.2013)